

LIVING JUDAISM

Sponsorship of Shiur dedicated in loving Memory of (L'ilu Nishmas)
M' Mala Bas R' Yehuda Leib z"llhh
and M' Malka Machla Bas R' Mordechai Zyskind z"llhh

¹ **H**ASHEM spoke to Moses on Mount Sinai, saying: ² Speak to the Children of Israel and say to them: When you come into the land that I give you, the land shall observe a Sabbath rest for HASHEM. ³ For six years you may sow your field and for six years you may prune your vineyard; and you may gather in its crop. ⁴ But the seventh year shall be a complete rest for the land, a Sabbath for HASHEM; your field you shall not sow and your vineyard you shall not prune.

Artsvoll Ste Chumash
2
between Shemittah and Mount Sinai? This reference teaches that not only the broad outlines, but the details of all the commandments were given at Sinai — as were those of Shemittah — even the commandments that the Torah recorded many years after the Revelation at Sinai. The otherwise superfluous on Mount Sinai is meant to indicate that all the commandments are of Sinaitic origin, as well (Rashi; Sifra).

3
This commandment proves that only God is the Author of the Torah, because this chapter guarantees that the year before Shemittah will produce a crop large enough to last for three years, until the next available crop is harvested. If a human being were inventing such a commandment, he would have to be foolhardy indeed to make such a prediction; only God could make such a statement (Chasam Sofer).

6
התורה הוא ענה אף לבוא ליד אנכי ה' אלפקך לקבל אלוקותו ית' ולהיות דנוק בהשי"ת, לקיים ולדקוקה זו, כמו שפי' הגושם אלימך (פ' יתרו) את הפסוק וידבר אלקיים את כל הדברים האלה לאמר אנכי ה'א, היינו כי כל הדברים האלה הם בשביל התכלית לאמר אנכי ה'א, וכן פירשו בספ"ק מה שאומרים בנושא התפלה, ובחורתך כחוב לאמר שמע ישראל וגו', שכל התורה הוא לאמר שמע ישראל, היינו קבלת עול מלכות שמים ולייחד שמו יתברך, ומאז כי כל המצוות כולם הם עשות אף לבוא ליד חיבור להשי"ת, מזהו מלשון צוותא, וא"כ אין זה נקרא דבר שאין לו קצבה, כי הפי' הוא שיש אף לו קצבה אופנים אף לבוא ליד דביקות בהשי"ת, אבל הקבלה ה' להתדבק לה, וזה שפיר התחייבות לדבר שיש לו קצבה.

7
במתן תורה אמר השי"ת לבניי ואחס תהיו לי ממלכת כהנים, העיקר הוא שיהיו לי, מיוחדים לו ית', כמו בקידושי אשה עיקר הקידושין הוא לי, *

איתא בחז"ל ר"פ ויקרא גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, א"ר ינחק בשומרי שביעית הכחוב מדבר, בנוהג שבעולם אדם עושה ליום אחד לשבת אחת לחודש אחד, שמה לשאר ימות השנה, ודין חמי חקלי צייר ושוקק כרמי צייר ושוקק וכו' יש לך גבור גדול מזה, ועיי"ש במד' שדרשו אותו הפסוק גם על מתן תורה, כידוע דרשח חז"ל מי גילה לו זה לבני וגו' שהקדימו נעשה לשמע, וזה עושי דברו לשמוע בקול דברו, חז"ל גילו לנו כי הגבורה שהי' במתן תורה, ואז הגיעו לדרגת מלאכים, כדכ' ברכו ה' מלאכיו, זה הגבורה הייתה להם בשנת השמיטה, ושייך שביעית למתן תורה, ושייך שמיטה להר סיני.

56
ולהיות נזר במצות דאורייתא ודרכנו, ועדין חסר, כי חסר הפנימיות, חסר הרחמנות, חסר השי"ת בהמעשים, כי זה הוא עיקר היהדות, ההתקשרות לבורא כל עולמים, לחיות עם השי"ת.

6
שבועות הוא מעמד הר סיני בזה, כאשר גילה לנו השל"ה הק' כי כל שנה חוזר הקב"ה ומגלה המעמד הר סיני כשנא חג השבועות, ומה הי' מעמד הנבחר הזה, הלוטות לא קיבלו ישראל אז עד לאחר מ' יום, עיקר מתן תורה הי' "ואביא אתכם אל", עיקר מתן תורה הייתה הקבלת עול מלכות שמים, להיות מקושר להקב"ה, במתן תורה וכו' בניי שהקב"ה ייחד שמו יתברך עליהם, וקיבלו על עצמם אלוקותו, זה הוא המצב של מתן תורה.

הבית הלוי נדרשומיו הקשה האף החשיבו בני ישראל עצמם בזה שאמרו נעשה ונשמע, הא הרמב"ם (פי"א מהל' מכירה הלע"ו) פוסק דכמו דאין מכירה והתחייבות בדבר שלא נא לעולם, דחסר הגמירות דעת לקנין, כמו"כ בדבר שאין לו קצבה לא חל ההתחייבות, וא"כ מקשה הביה"ל הא אז כשאמרו בניי נעשה ונשמע הי' דבר שאין לו קצבה ואיך חל ההתחייבות, ואולי י"ל כי הרי בויה"ק קראו למצוות בשם עיטין, שהמצוות הם עשות, וכלי הרמב"ם סוף הל' תמורה, וכבר קראם דוד המלך "אנשי עזמי", והיינו כי כל

4
הק' נפירוש דבריו, ודברי תורה הם כפטיש יפוצץ סלע, ויש לרמוז בדברי רש"י ענין בעבודת השי"ת.

56
ונקדים לבאר עיקר ענין יהדות מה הוא, כי יהדות אינו רק "דת" של איסורים ומיובים של מצוות מעשיות, יהדות הוא מצב החיים של התקשרות עם השי"ת בכל עת ובכל שעה, יהדות הוא שני ישראל הם עם ה', עם הנבחר, שיש להם קשר תמידי עם הבורא כל עולמים, הגאון הרב משה פיינשטיין ז"ע סיפר שאביו ז"ע הי' לו חבר, רב ברוסי, עשה עמו ברית כי מי שיסתלק לעולם האמת קודם יבוא ויגיד לחבירו סדר הדברים למעלה, ואחר שנסתלק חבירו הרשו לו לבוא לעלמא הדין ולספר לאביו ז"ע מה קורה למעלה, ואנו יודעים כי שם הוא עולם האמת ודיים על כל דבר קטן וגדול, ואין ויחור למעלה על כלום, ואמר הלה לאביו ז"ע כי בסור מרע עבר עליו הדין כפי טוב, וכן בעיני עשה טוב, אבל עיקר הדין למעלה הוא על "רחמנות לבא בעיני", וזה דבר קשה מאוד. הדברים נוראים, יבולין לעשות הכל כדבעי, מצוות מעשיות ולהיות שמור מכל דבר רע, הן דאורייתא הן דרבנן, הן דברים שאסרו חכמי הדורות,

וגילו לנו חז"ל כי מיוחד שמיטה, כי הוא דבר חמידי כל השנה, כי אדם העובד נשדה הרי זה הוא חימותו, וממיד הוא משגות עליו ועובד שם, ועכשיו רואה צבוקר וצערב, כל שעה איך ששדהו צייר ושותק, הרי שהוא עבודה חמידים צלי הפסק, חיה הגבורה של שומרי שניעיות. ויש לפרש לפ"ו הלשון מה שמיטה כללתי ופרטותי, היינו כי בשמיטה רואים כי שמירת המזנה אינו רק דבר כללי שעושה המזנה, אלא הוא פרט ודקדוק כלל המיים שלו, הוא חי עם המזנה של שמיטה, הוא קם צבוקר עם המזנה ומי כל היום עם המזנה, אינו לשעה, חיה ההיקש כי גם כל המזנה כולם אינו דבר כללי, אלא פרטותיהן

9 ודקדוקיהן מסיני, כי בסיני נימן המזנות לחיות זהם כל חיות היום ולא באופן כללי בלבד, אלא שיהי נעשה חלק מהמיים שלו.

* ואולי זה הפי שהקדימו נעשה לנשמע, כי זה הוראה כי כל עשיית המזנה הוא לשמוע בקול דברו, שאין החלית רק העשי בלבד, רק העשי הוא לשמוע בקול דברו, קול הוא בפנימיות של הדיבור, להיות דבוק בהש"ת.

10 אם נחוקמי תלכו, הניא רש"י דניי המו"כ שסיהו עמלים צמורה, ובמאור ושמש כי כי אין הכונה על לימוד המורה בעיון, כי על זה השכר הוא הרבה יותר ממה שכתוב כאן, רק ההליכה כאן איירי בהליכה בעיני הרשות, כמו שדרשו חז"ל מה דרך רשות, והיינו העמל שהוא עוסק בעיני עוה"ו שהאדם לריך לעמול צבוקר פרנסתו וכדומה, שם יהי העמילות צמורה, היינו שהמורה מלוה אותו בכל עניו, שהאדם יודע כי בכל עת ובכל שעה הוא יהודי, וכל הנהגתו וכל הליכותיו הם כפי שהורה הש"ת, הן בהנהגתו בעיניים בין אדם למקום הן בעיני מסחר וממונות בין אדם לחבירו, כי הוא חמיד עם הש"ת, לא רק נעת המפלה, לא רק נעת עשיית המזנה, אלא כל המיים שלו הוא עם הש"ת, חיה נק' נחקמי תלכו, ההליכה עם המורה, העמילות עם המורה.

11 You shall count for yourselves — from the morrow of the rest day, from the day when you bring the Omer of the waving — seven weeks, they shall be complete. 16 Until the morrow of the seventh week you shall count, fifty days; and you shall offer a new meal-offering to HASHEM.

12 You shall count for yourself seven cycles of sabbatical years, seven years seven times: the years of the seven cycles of sabbatical years shall be for you forty-nine years. 9 You shall sound a broken blast on the shofar, in the seventh month, on the tenth of the month; on the Day of Atonement you shall sound the shofar throughout your land. 10 You shall sanctify the fiftieth year and proclaim freedom throughout the land for all its inhabitants; it shall be the Jubilee Year for you, you shall return each man to his ancestral heritage and you shall return each man to his family. 11 It shall be a Jubilee Year for you — this fiftieth year — you shall not sow, you shall not harvest its aftergrowth and you shall not pick what was set aside of it for yourself. 12 For it is a Jubilee Year, it shall be holy to you; from the field you may eat its crop. 13 In this Jubilee Year you shall return each man to his ancestral heritage.

13 You shall count for yourself. The commandment of counting for the Jubilee is solely the responsibility of the Sanhedrin, because it was addressed in the singular to Moses, in his role as the head of the Sanhedrin (Sifra). The number seven represents the cycle of completion in Creation; thus the Sabbath day and the Shemittah year symbolize testimony that the fullness of Creation is God's. The seven cycles leading up to the Jubilee reinforce this concept. Thus our verse speaks of seven sabbatical years and seven cycles of sabbaticals (Chinuch).

15 דרור רוחני וגשמי בעשור לחודש במקביל, מהווה החרות את הרעיון המרכזי בשנת היובל, כשגם כאן שני פנים לה — גשמי ורוחני:

החרות הגשמית, מתבטאת הן באדם והן באדמה אשר ממנה לוקח. כל קנייה של קרקע, כל שיעבוד זר באדמת ישראל, נמשך רק "עד שנת היובל, וצא ביבל ושב לאחזותיו" (ויק' כה, כח). העבד, ואפילו עבד-עולם שנרצע, יוצא לחרות בהתקדש היובל, כי רק "עד שנת היבל יעבד עמך" (שם, מ) ולא יותר. וחרות זו מגעת גם אל הדומם: אף השדה הדוממת, הופכת להיות בת-חורין ביובל, שהרי עבודות הקרקע אסורות בה קבשנת שמיטה. הכל עומד איפוא בסימן הכרזתה של תורה: "וקראתם דרור בארץ" (שם, י) והבריאה כולה — למן דרגת האדם ועד לגילוי האלקי הנמוך שבדומם — יוצאים יחדיו לחרות ביום-הכיפורים של שנת היובל.

זהו הפן הגשמי של חרות יום-הכיפורים: חרות העבד והקרקע, המתבצעת בבית-דין של מטה; והפן הרוחני, מתבצע בבית-דין של מעלה: חרות הרוחנית של האדם מחטאיו.

* ובדרך אגב, ראוי להזכיר בזה נקודה מאלפת: כבר עמדו על כך שהחרות הראשונה שניתנה לעולם — מתן-תורה — התרחשה סמוך מאוד לכניסת העולם לשנת "היובל הגדול". כלומר: מתן-תורה התרחש, לקראת השנה בה חגג העולם את שנת-היובל, בפעם החמישים! נמצאת למד, שבשנת אלפיים וחמש מאות לבריאת-העולם, יובל-היובלות — זכה העולם בחרותו האמיתית, בכך שביום הכיפורים האחרון שלפני יובל זה, זכה בלוחות-השניים.

14 ע"פ רמב"ם ויקרא - ר נבט

ג. במתן-תורה שבסיני נאמר: "והמכתב מכתב אלקים הוא, חרות על הלחת" (שמות לב, טז) וחז"ל הרגישו כבר שהיה לו לומר: "חרות בלוחות" — שכן חריטה חודרת לעומק, ואינה נשארת מעל — ולכן דרשו: "אל תקרא חרות — אלא חרות" (אבות ו, ב); חרות-עולם מרחפת אכן על הלוחות. ברגע שקיבלו ישראל את התורה, נכנסו לעידן שכולו חרות וחופש: חרות מיצר-הרע, "חרות מן הגלויות, חרות ממלאך-המוות... חרות מן היסורים" (שמו"ר מא, טז). וכן אמרו: "אלמלי [אם] לא נשתברו לוחות-הראשונים — אין כל אומה ולשון שולטת בהן" (עירי' ד, ט).

כאן, נשים לב לנקודה הראויה לציון באשר לחרות. החרות לה זוכים ישראל במתן תורה, הנה כפולה:

* חרות ממלאך-המוות ומאומות-העולם — היינו: חרות גשמית לגוף; וחרות הנפש מעולו של היצר-הרע — היא חרות רוחנית. כידוע גילו חז"ל שיצר-הרע, הוא לא אחר מאשר גלגולו הראשון של מלאך-המוות ככבודו ובעצמו: "הוא יצר-הרע — הוא מלאך-המוות" (ב"ב טז).

A certain rav once gave a shiur in which he posed the following question: What is the most valuable commodity in the world? One person answered, "Diamonds," another, "Love," another, "Money," another "Happiness," and so on. Finally he revealed what the great secret was: "The most valuable commodity in the world is...time."

18

In the Haggadah, the author describes two of the sons as אחד חכם ואחד רשע, one is wise and the other wicked. Commentators remark that in contrast to the rosho it would surely have been more apposite to have referred to his opposite number as a tzaddik rather than chochom.

The late Rav A. Pam, z"l, once suggested the following explanation. The Chofetz Chaim was accustomed to say, אומר מ'דארף זיין פרום. מיניט מען דארף זיין פרום. "A Yid should not aim for frumkeit and piety, a Yid should be clever!" What lies behind this cryptic statement made by one of the most pious men of the previous generation?

19

Our Sages ask, What form of conduct indicates that someone is an imbecile? They reply, המאבד מה שנותנים לו, if he destroys what he is given (Chagigah 4a). If a person receives something valuable and he squanders it, that demonstrates a basic lack of intelligence. Specifically, there is nothing more precious than life itself, every moment a priceless gift from Hashem. The one who utilises this present properly and productively — to increase his credit in Torah and mitzvos — is considered a chochom. Conversely, the person who wastes hours and days on מ'דארף זיין פרום is classified as a fool because he is מאבד מה שנותנים לו. That is what the Chofetz Chaim meant when he stressed לו מ'דארף זיין פרום — one must be clever. Our aim in life should be to cultivate the wisdom of using all available time to raise our spiritual level, and then piety and devoutness will follow automatically.

20

Once, when the giant of the yeshivah world Rav Naftali Trop, z"l, became dangerously ill and prayers were not alleviating his condition, the pupils of his yeshivah in Radin were approached to donate a portion of their lives to prolong that of their beloved teacher. Some gave away hours, days, and even weeks, and then the Chofetz Chaim was asked if he would contribute. After much thought, he replied, "I offer one minute!"

The Chofetz Chaim was more aware of the value of every moment, and therefore his sacrifice was even greater than theirs.

26 ועל זה נאמר ראה אנכי נותן לפניכם היום, היינו התפקיד המוטל על יהודי ביום הזה, את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה' אלקיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום, היינו שימלא את התפקיד המוטל עליו לתקן ביום הזה, וזה מקור הברכה, והקללה אם לא תשמעו אל מצוות ה' אלקיכם וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום, כאשר אינו ממלא את הענין המיוחד השייך אליו לתקן ביום הזה, ונמצא שלא מילא את עיקר תפקידו שלמענו נברא עבורו היום הזה. וזהו ענין המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ולכאורה מדוע באמת צריך הקב"ה לחדש בכל יום את מעשה בראשית, ומדוע א"א שתהא הבריאה המשך אחד, אלא זהו כדי שיהא בכוחו של יהודי להתחדש בכל יום כברייה חדשה ויוכל למלא את היעודים והתפקידים השייכים ליום המתחדש ובא, לכך צריך שתהא בכל יום התחדשות הבריאה. והברכה היא כאשר תשמעו וגו' שימלא את תפקידו ויעודו המיוחד ליום הזה.

Rav Chaim of Volozhin would say that there is one mussar sefer which is not counted amongst the classics, yet it has a great deal to teach us. What is it? The clock. If one were to look at the hands of his watch going round and round, and realize how each second is lost, and each minute and hour has passed without anything productive being accomplished, he would be awakened to the value of time and devote more attention to matters of Heaven.

21

Nowadays, advanced technology has provided us with machines, appliances, and gadgets which reduce the workload and pressures of everyday life and save us much time. The question is, What are we Yidden doing with all those hours gained. Do we daven in a slower and more relaxed manner and increase our Torah learning schedule? Are we devoting extra time to communal work? Are women using their new latitude to do more chesed activities or to give more attention to their children and their education? If we were real chachomim we would view these new mechanical devices as a Heaven-sent opportunity to harness the time saved and use it for things that really matter, and raise our level of mitzvah performance in both the realm of *bein adam leMakom* and *bein adam lechavero*.

22

On Pesach, we read the section which recounts ויקח משה את עצמות יוסף (Shemos 13:19). Moshe himself transported Yosef's remains from Egypt, and in doing so epitomised the attitude of חכם לב יקח מצוות (Mishlei 10:8). Whilst the rest of klal Yisroel were busy collecting their Egyptian booty, Moshe wisely collected another mitzvah: kindness towards the dead. The emphasis here is not on piety but on Moshe as a חכם לב, a wise man who knew the value of every moment and utilised it to accumulate an extra good deed that everyone else left alone.

In three places in Talmud Bavli, we come across episodes describing how certain individuals achieved *Olam HaBo* in one single flash of spiritual endeavour. Our Sages say that when Rabbi Yehudah HaNassi heard of their accomplishment, he cried and exclaimed, יש הנה עולמו בשעה אחת. He didn't shed tears because they had earned Paradise! He cried at the thought that if a person can achieve so much in one moment, what about all the other moments that are frittered

away to no purpose. What a waste!

23 With this theme in mind, the author of the Haggadah placed the chochom opposite the rosho rather than a tzaddik. As the saintly Chofetz Chaim asserted, מ'דארף זיין פרום — it is wisdom that gives rise to devoutness, the prudence to appreciate the inestimable value of time and to use it productively. Facing him is the rosho, an imbecile who is מאבד מה שנותנים לו and dissipates the most precious gift, life, on vanity of vanities.

24 נר' יג' - כ' - כ"ג - כ"ד - כ"ה
זה שמודגש לשון היום במאה"כ ראה אנכי נותן לפניכם היום, שענינו כמאמר מרן הק' מקוברין זי"ע ששאלוהו פ"א מהו הדבר החשוב ביותר שצריך לעשות, והיתה תשובתו שמה שצריך לקיים כעת זה החשוב ביותר. וכמו שמצות תקיעת שופר שהיא מצוה גדולה מאד, אבל זמנה וענינה דווקא בראש השנה, ואילו אכילת מצה חשיבותה רק בזמנה, וה"ה בכל הענינים, וכן שייך ענין זה גם בסדר מרע, שצריך לתקן בכל יום כפי התגברות היצה"ר והתאוות ביום הזה.

25 וכלל הדברים הם כמו שכתב עוד ביסוה"ע שם בשם הארז"ל, שכשם שאינו דומה אדם לאדם מיום בריאת העולם, כך כל יום ויום אינו דומה יום אחד לחברו מיום בריאת העולם, וכל יום יש לו תפקיד ויעוד מיוחד הנצרך לתקן ביום הזה, ומה שאפשר לתקן ביום הזה א"א לתקן ביום אחר.

ועד"ז י"ל גם במאחז"ל (זח"ג כפו.) שבכל יום ויום בת קול יוצאת שובו בנים שובבים, לשם מה צריך שבכל יום תצא בת קול חדשה, אלא משוט שלכל יום ויום יש את היעוד והתפקיד השייך ליום הזה, ע"כ צריך בכל יום בת קול לעורר איש יהודי למלא את תפקידו ביום הזה. ועל האדם ללמוד את יעודו והתפקיד שעליו למלא ביום הזה מתוך המאורעות העוברים עליו, שבכל יום ויום בחיי האדם

עוברים עליו מאורעות ומקרים שונים, וכולם קריאה הם שהשי"ת קורא ליהודי שובו בנים שובבים. יש מאורעות טובים שיהודי זוכה שקוראים לו מצד החסד, ויש מאורעות מצד הגבורה כאשר עוברים עליו ח"ו צרות ויסורים, אך כולם הם דבר ה' הקורא ללב יהודי, וכעין תזכורת שהקב"ה מזכיר ליהודי איכה: וזהו מה שהתהו"ק אומרת, ראה אנכי נתן לפניכם היום, תראו ותתבוננו היטב בכל המאורעות אשר אני נתן לפניכם בכל יום ויום, אשר המה קריאה ובת קול מיוחדת לעורר יהודי למלא תפקידו ביום הזה.

30

התורה מבקשת מאתנו לכל נשכ מול "השאור שבעיסה" בחיבוק ידים ובאפיסת מעשה, אל לנו להיות פסיביים ונרדמים ואכן דרגתו של האדם נמדדת בהתאם למאבקים שהוא מגלה ואכן מתמודד ומנצח בהתגוששות תמידית שאדם מנהל ומנצח באותה זירת קרב. ומלחמה זו היא יום יומית ולעתים בכל שעה ואף כל רגע. ודוקא מתוך כך מעפיל ועולה ומשיג גובה וקומה מוסרית וערכית, ואולי זאת בעצם כל תפקידנו בעולמנו זה, ולשם כך נבראנו להתמודד ולהאבק ולקבל שכר וכדברי הנביא: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה".

31

מלאך הינו כח סטטי בלתי משתנה הוא מבצע את משימותיו כשאין כל נחשול ומכשול נצב בדרכו. אין למלאך פיתויים וגירויים יצרים ודחפים, ולכן הוא עומד במעמדו, ואינו עולה בדרגה ואין לו עילוי נוסף יותר מאשר היה כראשית יצירתו. ודוקא אדם עם כוחות מוגבלים מסוגל הוא לעלות משלב לשלב, ומדרגה לדרגה ולהמריא כל הזמן עד אין סוף מבחינת מהלך בין העומדים. אך מאידך הוא בעל תנודות ואם לא יפקח עין ויהיה ער ואקטיבי ולא יחלץ חושים, הרי שיתחיל לאבד גובה, ותחול ירידה במצבו בהדרגה עד כי יהיה מצבו נורא ובל יאומן.

35

* * * כותב ר' צדוק הכהן זצ"ל, הקביה ברא את עולמו והיצירות שבו בצורה כדורית ועגולה. העולם הוא כדורי. השמש, הכוכבים, ההרים הם עגולים. גושי העצים, הענפים, העלים, האדם הוא עגול, עינים, אוזניים. היצירות כולן הן עגולות ולא מרובעות או מלבניות, וכל חפץ בעל זינות שנוחת ויוורד על הרצפה הוא כדרך כלל נעצר במקום או בקרבת המקום שנוק. וזאת הכדור, שמשיך ומתנגלג אינו נח במקום שנפל, כדור מסמל חוסר מנוחה, ואת שיא הפעילות והתנועה. בן אדם לעמל יולד. הוא חייב להיות בתנועה ובמאמץ לפרוץ קדימה ולא כמו שרגילים אנשים עצלים לומר: נולדנו עייפים ואנחנו חיים כדי לנוח.

29

עוד יש לפרש אומרו לשון היום, והנה כאשר יהודי עומד לקיים מצוה מפתהו היצה"ר לדחות זאת לאחר זמן, וכמו שפירשו צדיקים הפסוק (שמות יז) וצא הלחם בעמלק מחר, היינו בקליפת עמלק האומרת מחר. הדבר הראשון בו היצה"ר מפתה יהודי המתעורר לעבודת ה', הוא לדחות אותו לאחר זמן כדי שתחלש ההתעוררות, וע"ז נאמר צא הלחם בעמלק מחר, כאשר יש ליהודי התעוררות שלא ידחה זאת למחר. ומרומז במאה"כ (תהלים צה) היום אם בקולו תשמעו, שיקח עצמו כבר כעת. וזהו גם פי' ראה אנכי נתן לפניכם היום, שיקח את עצמו היום ולא ידחה למחר. את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה"א אשר אנכי מצוה אתכם היום, זוהי הברכה כאשר יהודי מתחדש מיד ואינו דוחה זאת לאח"ו, וכן להיפך

28 את הברכה אשר תשמעו, הברכה היא שתשימו לבכם ותטו אוזנם לקול המאורעות העוברים עליכם בכל יום, מה משמעותם ומה התביעה העולה מהם, והקללה היא אם לא תשמעו, כשאין שומעים ומטים אוזן לקול היוצא מן המאורעות, וכמאה"כ (ירמיה ב) לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו. וכמו כן מתוך כל היצרים המתעוררים אצלו דבר יום ביומו צריך לשמוע את קול ה' המדבר אליו, שהקב"ה נתן לו הכל כדי שיתגבר על הנסיונות וע"י כך מחזיר את המדות ואת האהבה לשרשם ולמקורם, שלתכלית זו מתעוררת אצלו מדת האהבה כדי שיעלה אותה לאהבת ה'. ומתוך כל מה שאנכי נתן לפניכם היום עליו לראות ולהבין את התפקיד שעליו לתקן ביום זה.

32 אר"ר שר - ר' שמואל פנקס

אמר חז"ל: "ויחל נח איש האדמה - א"ר ברכיה: חביב משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה, אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלוקים".

33 כלומר אותו נח איש צדיק ותמים נחל מפלה וירד מאיש אלוקים לארציות ולחומריות ומכונה כ"איש האדמה" ואילו משה רבינו הגדל בבית פרעה עם כל התרבות ועידוני בית המלכות המצרי, עולה ומתעלה ומגיע לאיש אלוקים. לא קיים מצב נוטרלי הריכה במקום בחיים. אין פילוג בכוחות הרוחניים ואין תחומין ואין גבולין בעליה, ואותם חלושי כח ועניי חדת שלדאבוננו מפסיקים את עלייתם הרי שבהכרח יפלו ממדרגתם.

34 משה רבינו לא פסקה עלייתו גם בימיו האחרונים, אף בשעות האחרונות לחייו, עליה על גבי עליה, ולא פסק מהשתוקקותו וכיסופי קרבה נוספים לירבק בהשיית ולהתקדש בהשגות קדושות אלוקיות, בזה אחר זה. עד שדוקא בסוף ואחרית ימיו נאמר עליו יזאת הברכה אשר ברך משה איש האלוקים לפני מותו: מגיע לאחרית טובה עם דרגה מובחרת ביותר, שכן כל ימי חייו היו שרשרת פלאים בלתי פוסקת שלעליה והוספה בקדושה, מיום ליום עלתה גדולתו ונתעצמה.

* וגדולת משה רעיא מהימנא היא מופלאת שכן גם בשיא עלייתו ראה את עצמו כמתחיל, אף פעם לא הסתפק במה שיש לו ולמה שהגיע. בסוף ימיו שצבר אכן כל כך גובה אומר הוא: "אתה החילת להראות את עבדך. אחרי שהשיג את אותם השגות נשגבות הוא רואה את עצמו בהתחלה, תמיד חש רעבון וצמאון עריגה וביסופן לעליה, וזהו אות לבעלי החכמה שתמיד הם שואפים לעליה. כמו שאמרתי: "כלי מלא מחזיק" אבל כלי ריקן ללא מעלה אינו מחזיק, שכן אין נשמתו שואפת לעליה ולקדושה נוספת" וכותב הרמב"ם: "כל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם בן נבט או חכם או סכל...".

36

באמור אין אדם נמדד בהשגים ובמעמד, ערכו נמדד בהתאם לכיוון בה הוא נערך ובהכנת הטויו. הגר"י בלאור זצ"ל היה ממשיל זאת בהתעוררות רבה: עשיר גדול ובעל נכסים שההצלחה החלה להפנות לו עורף, אך עדיין עשיר הוא. לעומתו נמצא עני ואביון שאין לו משלו כלום אבל השעה משחקת לו ובכל אשר פונה מצליח. אין ספק שהמבקש לו שותף למסחר יעדיף לעשות שותפות ועסקים עם העני המצליח מאשר עם העשיר היוורד! אף שלעשיר נכסים וכספים יותר, עם כל זאת יעדיף את העני.

בעולם הבוטני מבחינים בשני כוחות: כח הצומח וכח הנובל. גרעין קטן הנזרע באדמה מכה עם הזמן שורשים הולך וגדל, עד שנעשה אילן גדול רב ענפים ונושא פירות, כאשר הושלמה התפתחות האילן מתחיל להופיע אצלו תהליך נבילה. כאשר נעמיד אילן מפותח המתחיל לנבול מול גרעין אשר התחיל זה עתה לנבט ולהכות שורשים. ודאי שערך הגרעין המתחיל עולה על ערכו של העץ "הבא בימים" יותר, שכן זה הולך וגדל חה הולך ופוחת.

The Gemara tells of a Tanna who was likewise enticed by the waters of the Diomases:

R' Elazar ben Arach once came to that region [i.e. the area of Prugisa and the Diomases]. He became attracted to these worldly delights, and all his Torah knowledge became erased from his mind. When he later returned from that region, he came and got up to read from the Torah scroll. He had wanted to read the verse that begins: "Was their heart silent?" But instead, he said: "Realizing that their colleague had forgotten his Torah knowledge, the Sages beseeched God to have mercy upon

40

31. Koheles Rabbah (7:7, Vilna Edition) tells an expanded version of this story. It relates that R' Elazar ben Arach was one of the five principal students of R' Yochanan ben Zakkai during the Roman siege of Jerusalem. When R' Yochanan died, his students re-established their academy in the city of Yavneh; however, R' Elazar ben Arach did not follow them. Instead, he settled in the beautiful town of Emaos, near the pleasing waters of the Diomases, and waited for the other students to join him there. As R' Elazar was the most exceptional of R' Yochanan ben Zakkai's students, he became convinced that it was not befitting his honor to follow them; instead, the other students must come to him. In the end, the other students remained in Yavneh, and R' Elazar stayed in Emaos, until - isolated and alone - he began to forget the Torah he had learned.

32. Exodus 12:2.

33. He did not actually forget so much that he no longer knew how to read. Rather, he unintentionally mispronounced the words, mistaking the similar letters. His colleagues then interpreted the resulting phrase as an oblique sign that he had forgotten much of his Torah learning (Maharal; see Maharsa).

42 Parashat Behar

17 Each of you shall not aggrieve his fellow, and you shall fear your God; for I am HASHEM, your God.

18 You shall perform My decrees, and observe My ordinances and perform them; then you shall dwell securely on the land.

43 Outboks : Insights R. GFF

In addition to the prohibition of ona'as mamon, cheating one's fellow man monetarily by overcharging or underpaying, the Torah also prohibits various forms of ona'as devarim, verbal deceit. Ona'as devarim takes many forms: inviting someone for a meal knowing that he will be out-of-town on that day; inquiring about the price of merchandise when one has no intention of buying, but only wishes to compare it to the price of an item already purchased; reminding a ba'al teshuvah of his previous sins; telling a person who is suffering misfortune that he is being punished for his sins.

44

Similarly, telling someone who is suffering that his suffering is a result of his sins may falsely imply that he is not an essentially righteous person, and that his apparent fear of God is but a pretense, when in fact, his suffering is the result of specific shortcomings which in no way define his spiritual level.

Truth is the seal of Hashem. Truth is real and enduring; falsehood fleeting. Reality bears Hashem's seal, for He can be discerned within it. One who distorts reality, thereby hides Hashem. For that reason liars are among those who will not receive the face of the Shechinah. God cannot be found or identified in falsehood.

48

העונש על איסור זה הוא חמור, ועלול לבוא על העובר עליו באופן מידי בעולם הזה, משום שאם האדם שנצטער יקרא אל ה' מתוך מצוקתו, ה' יענה לו מיד. וכמו שאמרו: "כל השערים ננעלים, חוץ משערי אונאה" (שהוא נענה מיד). אונאה היא עבירה שהקב"ה גובה את עונשה בעצמו ולא ע"י שליח, ואין הפרגוד ננעל בפני זה שנצטער ע"י האונאה.

ומי לנו גדול מר' אלעזר בן ערך כדברי רבותנו: חמשה תלמידים היו לו לר' יוחנן בן זכאי ואלו הם: ר' אלעזר בן הורקנוס, ור' יהושע בן חנניה, ור' יוסי הכהן, ור' שמעון בן נתנאל ור' אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן... ר' אלעזר בן ערך כמעין המתגבר. מעין רוחני שופע תדיר ומימיו מפכים ללא הפוגה.

ובהקשר לחכמתו מוצאים אנו כשיקש רבו לשמוע מהי הדרך הישרה שידבק האדם וכשאך בחן תשובותיהם סיכם ואמר: רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך מדבריהם שבכלל דבריו דבריהם. דבריו של ר' אלעזר בן ערך כללו את כל מה שניתן להאמר. ולכן נאמר עליו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזניים ור' אלעזר בן הורקנוס אף עמם, ור' אלעזר בן ערך בכף שניה הוא מכריע את כולם.

38

ואולם כגודל ההתפעלות וההתרשמות מר' אלעזר בן ערך כן גדל התדהמה למראה מה שעלה לו בהמשך דרכו. כשנפטר מחביריו אמר אלך לדמסיה, למקום יפה, ומים יפים ונאים, והם אמרו נלך ליבנה למקום שתלמידי חכמים מרובים אוהבים את התורה. הוא הלך לדמסיה למקום יפה ומים נאים ויפים נתמעט שמו בתורה.

41

מתחדש, וכל מונח נובע ומזרז מים חיים וכן ר' אלעזר שכולו היה התחדשות בלתי פוסקת. הוא האיש שמלאכי השרת השתאו והעידו על עומק חכמתו במעשי מרכבה, והנה הגיע עתה למצב של אטימות ולתרום שכחה - המעיין התייבש.

דוגמא זאת ראו חכמים לציין כדי שנבין לאן עלול להגיע מצבו של אדם הדורך במקום ומפסיק את עליתו בשעה שאותו מעין אינו זורם בהתמדה לא רק שאין מימיו חיים חכים אלא אף הפוכים למים שאינם רצויים. וללמדנו שאם בארזים נפלה שלהבת מה יאמרו אוזבי קור. מיהו זה שירחיב עוז לאמר שהוא מחוסן מפגע זה ולו זה לא יקרה.

45

We live in the period of ikvesa d'meshicha, the last stage of exile, about which Chazal say, "Truth will be missing." The Yerushalmi says that when people lie, nature follows suit. Clouds form, and it appears that rain will fall, but no rain falls. Today a person can arise in the morning and dress in imitation cotton clothing, put on imitation leather shoes, sit on an imitation wooden chair, eat a breakfast of imitation egg with imitation meat, salted with a salt substitute and washed down with fruit juice that contains no fruit. We live in a period where truth is lacking - hence the proliferation of synthetics and imitation, even in nature itself.

46

It is no wonder, then, that the Shelah HaKadosh emphasizes that success in child raising and education must be founded on the attribute of truth. One must strive to inculcate in every Jewish child an unswerving respect for the truth, which will create a foundation for proper conduct in all other areas.

47 משנתנו כמין - 5 ז' אריא

אונאת דברים הוא האיסור לגרום צער לזולת. פגיעה ברגשות עלולה להזכר זמן רב ולכאוב יותר מפגיעה בגוף. הדבר משאיר צלקות ומשקעים נפשיים, ולעתים הם עמוקים ומעיקים לאין שיעור.

אדם החי בסביבה אנושית עלול לגרום צער לסובבים אותו. ההזדמנויות לגרימת צער הן רבות, לכן, אם הוא לא ינקוט באמצעי זהירות ויתכונן לכך מראש, בלי ספק שהוא יגרום להם צער מפעם לפעם. האמצעי להשמר מכשלון זה הוא בראש ובראשונה לימוד ההלכה. וכן כתב מרן החזון איש על חובת הלימוד של הלכות אונאת דברים בפרט, שזו העצה להשמר מזה, וזה לשונו (באגרות ח"א ריא): "צריך להתחזק בלימוד התורה... וכמובן על מנת לעשות, רצה לומר דקדוק בשמירת לא תעשה, שזה רגיל שאדם דש בעקביו. ובייחוד בין אדם לחברו. והרי צריך להזהר שלא לגרום צער לחברו בדיבור קל, אף לרגע, ויש בזה לא תעשה דאורייתא כדאמרו סוף פרק הזהב" (דהיינו, לאו דלא תונו איש את עמיתו).

55

א. מתוך הלכות אלו יש להסיק שאסור ליצור אשליה ותקוות שוא אצל הזולת כאשר ידוע שהן נאמרות ללא בסיס אמיתי. כאשר התקווה נכזבת, נגרם לזולת מנפח נפש והאחראי לזה עובר על איסור אונאת דברים.

ב. בני זוג הנפגשים, כאשר לאחד מהם אין כל כוונה רצינית, והוא יוצר אשליה ותקוות שוא אצל הצד השני, הוא עובר על אונאת דברים.

50

א. כאשר האדם מסופק אם חברו יצטער כתוצאה ממעשהו, הדבר אסור ככל ספק באיסור תורה.

ב. אין לצלצל בפעמון אם קיים ספק שמא האנשים ישנים והצלצול יעיר אותם. במקרה זה יש לדפוק בשקט באופן שודאי לא יגרום להם טיידה או צער.

51

א. הלכה זו אמורה רק אם הוא ציער את חברו בשוגג (וכל שכן באונס), אולם אם עשה זאת בפשיעה גמורה¹⁰, הרי זו התנהגות שנואה והוא עובר על "לא תונו" ומבטל את מצוות "ואהבת לרעך". במקרה זה הוא חייב לפייס את חברו ולעשות תשובה כלפי שמיא.

ב. ראובן קבע פגישה עם חברו לתאריך שיחול בחדש הבא. הוא לא רשם לעצמו ביומן את הפגישה, ואף לא עשה דבר כדי שיזכור זאת. בבוא העת, לא הגיע ראובן לפגישה, וגרם בכך צער רב לשמעון. ראובן ביטל בכך את מצוות "ואהבת לרעך" ועבר על "לא תונו", כיוון שהעדרותו מהפגישה נובעת מפשיעה גמורה ומורה על חוסר התחשבות בשמעון.

52

א. מותר לשקר כדי שלא יצטער חברו¹¹. לכתחילה יש להשתדל לומר לשון המשתמע לשתי פנים כדי שלא יהיה נראה שקר.

ב. ראובן קנה מכונית במצב גרוע, והדבר ציער אותו. כששאל ראובן את שמעון על כך, אמר לו שמעון שמצב המכונית סביר והעיסקה טובה. הוא שיקר שלא לצער את ראובן.

53

א. אדם המראה פנים רעות וזועפות כדי לצער את חברו עובר ב"לא תונו"¹².

ב. בעת דיון באסיפת דיירים העלה ראובן הצעה כיצד לדעתו יש לפתור בעיה מסויימת. שכן אחר, בעל גאווה, פסל את הצעתו של ראובן מבלי לומר דבר. הוא רק הביט עליו במבט מזלזל ומשפיל והדבר גרם לכל הנוכחים לפסול את הצעתו של ראובן בליבם. ראובן הצטער ונעלב מהמבט הפוסל של השכן. השכן עבר על איסור, כי גם אם הוא אינו מקבל את הצעתו של ראובן, עליו לעשות זאת בדרך ארץ מבלי לפגוע בו.

54

א. המביא את חברו לידי כעס או המקניט את חברו, עובר על איסור אונאת דברים, שהרי הוא מצער בכך¹³.

ב. האיסור קיים רק כשכוונתו להכעיס את חברו. אולם אם אין לו כוונה להכעיסו מותר לו להביע את דעתו בנושא מסויים, למרות שהוא יודע שחברו עלול להתרגז כי הוא סובר אחרת¹⁴.

56

א. אין להודיע בשורה רעה בבת אחת, אלא ברמז ובאופן הדרגתי. הודעת הבשורה בבת אחת גורמת לבהלה וצער נוסף לעצם הבשורה¹⁵.

57

א. אסור להקיץ אדם ישן נגד רצונו (ענין המכונה "גזל שינה"). המעיר גורם לו צער ועובר על "לא תונו"¹⁶.

ב. אם מקיצו לצורך מצוה, כגון לתפילה, הדבר מותר, כפי שנתבאר בפרק ב (בחלק המשותף לצער והכלמה), ועיין שם מהם תנאים הנצרכים לכך.

ג. אמנם, מותר להרעיש בביתו (ע"י ילדים, מכשירים וכדו') שלא בשעות השינה, למרות שאחד השכנים ישן עכשיו, כיוון שעל דעת כן השתתפו השכנים במגוריהם. ומידת חסידות להתחשב גם בזה.

58

א. אסור לגרום לאדם המתנה בחנם, משום שהוא מצטער מכך¹⁷.

א. ראובן החל בשיחת טלפון למרות שראה שמישהו ממתין לו. הוא יכל לדחות את השיחה לאחר שיקבל את האדם הממתין, ובכך הוא גרם לו צער בחנם.

ב. ראובן עצר את מכוניתו באמצע הכביש כדי לשוחח עם חבר. הוא חסם את הדרך וגרם לנוסעים אחריו צער של המתנה בחנם. בין הממתנים לו היתה מונית, והוא גרם הפסד ממון לאדם שישב בתוכה.

59

א. אמר רב חסדא: כל השערים (שערי תפילה) ננעלים¹⁸, חוץ משערי אונאה. ופירש רש"י: הצועק על אונאת דברים אין השער ננעל בפניו¹⁹, והוא נענה מיד²⁰.

ב. האחות פגעה והעליבה את אשת החולה האנוש לעיני כל הרופאים. אותה אישה מיררה בבכי עקב הפגיעה הקשה בנפשה, אך בחכמתה היא ניצלה מצב זה, ואת הדמעות היא הפנתה לקב"ה בבקשה שירפא את בעלה.